

Europos Sąjunga primena Sovietų Sąjungą

„Lietuvos žinios“, 2009-02-25, 07:24

Euroskeptiku vadinamo Čekijos prezidento Vaclavo Klausas kalba, pasakyta Europos Parlamente, sulaukė didelio atgarsio visoje Europoje. Labiausiai pasipiktinta tuo, kad jis sulaukė Europos Sąjungą su Sovietų Sąjunga ir pasisakė už visiškai laisvą bei nereguliuojamą rinką.

Čekijos prezidentas nedažnai kalba per Europos Parlamento (EP) sesijas. V.Klausas teigė tokią teisę gavęs pirmą kartą. Todėl priminęs, kad su Čekijos pirmininkavimo Europos Sąjungai (ES) prioritetais ir svarbiausiomis dabarties problemomis parlamentarai jau supažindino Čekijos premjeras Mirekas Topolanekas, prezidentas nutarė apsistoti prie „ypatingos svarbos“ tolesnės Europos integracijos projekto, nes, pasak jo, Čekija taip pat turi dalytis atsakomybe už Europos Sąjungos plėtrą. V.Klausas kalbėjo:

„Noriu dar kartą aiškiai ir garsiai pasakyti, kad neturime kitos alternatyvos, kaip būti ES nariai, ir mūsų šalyje nėra stiprios politinės jėgos, kuri norėtų arba galėtų tam pasipriešinti. Tačiau mes nuolat jaučiame pasikartojančias ir vis stiprėjančias atakas, kad ieškome kažkokio kitokio integracijos projekto nei tas, kurį Čekija pasirinko prieš 5 metus. Tai netiesa.

Čekijos Respublikos piliečiai jaučia, kokia svarbi yra Europos integracija, ir kelia jai atitinkamus uždavinius. Jus galima apibūdinti taip:

- pašalinti nereikalingus ir žmonių laisvei bei gerovei kenkiančius barjerus, kad žmonės, prekės, paslaugos, idėjos, politinė filosofija, požiūriai, kultūros ir elgesio modeliai, kurie Europos valstybėse amžiams bėgant susiformavo skirtingi, galėtų laisvai judėti;

- drauge rūpintis visuomenės gerove viso žemyno mastu, nes daugybės dalykų negalima pasiekti tik derybomis tarp dviejų ar kelių atskirų Europos šalių.

Igyvendinti šiuos tikslus - pašalinti barjerus racionaliai atrenkant uždavinius, kuriuos galima išspręsti tik viso žemyno mastu, - nėra ir niekada nebus lengva. Atsiranda įvairiausių kliūčių, o Briuselyje priimama tiek daug sprendimų, kad jie visi negali būti patys geriausi. Iš tiesų tų sprendimų priimama daugiau, nei pageidauja atskirų valstybių gyventojai. Jūs, EP nariai, tai gerai žinote. Noriu paklausti, ar kiekvieną kartą, kai balsuojate, iš tiesų tikite, jog tai turi būti nuspręsta čia, šioje salėje, o ne kiekvienoje atskiroje Europos valstybėje?

Šiomis dienomis nuolat klausydamiesi politiškai teisingos retorikos girdime ir apie kitus galimus Europos integracijos efektus, kurie kur kas mažiau svarbūs, jei ne antraeiliai. Tačiau jie išreiškia profesionalių politikų ir su jais susijusių asmenų ambicijas, o ne paprastų žmonių ar valstybių narių interesus.

Kai sakau, kad narystė ES neturėjo ir neturi jokios kitos alternatyvos, tai tik dalis to, ką noriu pabrėžti. Kita dalis - kad turi būti daugybė kitų galimų ir teisiųjų Europos integracijos formų variantų, o tai ir įrodė antroji šimtmečio pusė. Istorija nesibaigia mūsų dienomis. Pareiškimai, jog status quo, dabartinė institucinė ES forma, yra amžina ir nekritikuotina, tėra dogma, klaida, kuri labai greitai plinta, nors prieštarauja ne tik racionaliam mąstymui, bet ir visai dviejų tūkstančių metų Europos civilizacijos istorijai. Tokia pat klaidinga prielaida, kad yra tik vienas galimas ir tinkamas Europos integracijos ateities modelis, reiškiantis „vis artimesnę Sąjungą“ ir vedantis vis didesnės valstybių narių politinės integracijos link.

Nei dabartinis status quo, nei prielaida, jog nuolatinė integracijos plėtra - tai palaima, nėra ir neturėtų būti dogma Europos demokratui. Nepriimtina, kad tokį suvokimą vis stiprina tie, kurie, garsaus čekų rašytojo Milano Kunderos žodžiais tariant, tėra „raktų į Europos integraciją savininkai“.

Dar daugiau - akivaizdu, jog vienos ar kitos ES institucijos pertvarkymas yra ne tikslas dėl paties tikslo, o priemonė tam tikram tikslui pasiekti. Klestėjimą gali užtikrinti tik laisvi žmonės ir tokia pat laisva ekonominė sistema. Ta sistema - tai rinkos ekonomika. Toks turėtų būti visų valstybių narių ir jų piliečių noras. Dabar, praėjus 20 metų po komunizmo žlugimo, noriu vėl pakartoti, kad jausmai ir baimės daug stipresnės toje Europos dalyje, kurioje didžiąją XX amžiaus dalį žmonės gyveno neturėdami laisvės, nefunkcionuojančiame ir centre suplanuotame bei valstybės administruojamame ūkyje. Nenuostabu, kad jie jautriau reaguoja į kiekvieną reiškinį ar tendenciją, vedančią ne laisvės ir gerovės link, o kita kryptimi. Tarp šių žmonių yra ir Čekijos Respublikos piliečiai.

Dabartinė sprendimų priėmimo sistema ES skiriasi nuo klasikinės parlamentinės demokratijos formos, kurią jau išbandė ir patvirtino istorija. Kai parlamentinė sistema normali, dalis parlamento narių palaiko vyriausybę, o

kita dalis priklauso opozicijai. Tačiau EP to nėra - kitaip maštantiesiems klijuojama Europos integracijos prieš etiketė. Dar neseniai mūsų Europos dalyje turėjome tokią politinę sistemą, kuri nepripažino jokių alternatyvų ir kurioje nebuvo parlamentinės opozicijos. Patirtis mus išmokė, kad be opozicijos nėra laisvės. Štai kodėl politinė alternatyva privalo egzistuoti.

Ir ne tik dėl to. Santykiai tarp vienos ar kitos valstybės narės piliečių ir ES atstovų nėra standartiniai santykiai tarp balsuotojo ir jam arba jai atstovaujančio politiko. Atstumas tarp piliečių ir Sąjungos atstovų didelis, ir ne tik geografiniu atžvilgiu. Jis gerokai didesnis nei atskiroje šalyje. Šis atstumas paprastai reiškia demokratijos deficitą, demokratijai būdingos atskaitomybės nebuvimą, nes sprendimus priima ne išrinkti, bet parinkti atstovai, todėl jų priėmimas - biurokratizuotas. Europos Konstitucijoje arba mažai nuo jos besiskiriančioje Lisabonos sutartyje numatyti siūlymai taisyti dabartinę sistemą tik dar labiau pablogins padėtį.

Kol Europoje nėra vientisos politinės tautos, šios problemos nebus galima išspręsti net sustiprinus EP vaidmenį. Priešingai, tai tik dar labiau pablogintų padėtį ir nuvestų prie glaudesnės ES valstybių bei ES institucijų sąjungos. Neišgelbėtų nei ugnies po Europos integracijos katilu kurstymas, nei valstybių narių vaidmens mažinimas naujos multikultūrinės ir daugiatautės Europos pilietinės visuomenės labui. Tokių nevykusių bandymų, neatspindėjusių spontaniško istorinio vystymosi, būta ir praeityje.

Bijau, kad integracijos spartinimas ir didinimas, sprendimų dėl atskirų valstybių piliečių gyvenimo priėmimas Europos lygmeniu gali sukelti tokį efektą, jog bus sugadinta viskas, ką pavyko pasiekti Europoje per pusę pastarojo amžiaus. Neturime teisės neatsižvelgti į nerimą tų šalių piliečių, kurie bijo, kad jų problemas vėl spręs kažkas kitas, kad jų galimybė daryti įtaką tam sprendimui bus ribota. Iki šiol ES sėkmę iš dalies lėmė tai, jog kiekvienos valstybės balsas buvo vienodai svarbus, jis nebuvo ignoruojamas. Tad neleiskime susidaryti situacijai, kai šalių narių piliečiai gyvens jausdami, kad ES projektas nėra jų projektas, kad viskas vyks kitaip, nei jie norėtų, kad žmonės bus verčiami priimti tai, kas siūloma. Taip mes labai greitai ir lengvai sugrįšime į laikus, kurie, kaip manėme, jau nugrimzdo į praeitį.

Toks piliečių norų nepaisymas labai glaudžiai susijęs ir su ES gerove. Turime atvirai pasakyti, kad dabartinė ES ekonominė sistema - tai slopinamos rinkos sistema, kurioje nuolat stiprėja centro kontrolė. Nors praeitis įrodė, jog tai veda į aklavietę, mes vėl einame tuo pačiu keliu. Vis labiau leidžiama dominuoti vyriausybei ir vis labiau ribojamas rinkos procesų spontaniškumas. Ši kryptis toliau stiprinama neteisingai interpretuojant dabartinės ūkio ir finansų krizės priežastis, aiškinant, kad krizę sukėlė laisva rinka, nors iš tiesų ją sukėlė politinis manipuliavimas rinka. Būtina vėl priminti dalies Europos istorinę patirtį ir gautas pamokas.

Dauguma jūsų tikriausiai žino prancūzų ekonomistą Fredericą Bastiat ir jo garsiąją „Žvakių gamintojų peticiją“, tapusią bene geriausia politinio kišimosi į ekonomiką iliustracija. 2008 metų lapkričio 14 dieną Europos Komisija pritarė tikrai, jau ne F. Bastiat išgalvotai žvakių gamintojų peticijai, ir 66 proc. apmokestino iš Kinijos importuojamas žvakes. Niekada nebūčiau patikėjęs, kad 160 metų senumo esė gali virsi realybe, tačiau taip atsitiko. Tokių priemonių efektas neišvengiamai sulėtins, o gal net perpus sumažins Europos ekonominį augimą. Vienintelis sprendimas susidarius tokiai situacijai yra Europos ekonomikos liberalizavimas ir dereguliavimas.

Kalbu apie tai todėl, kad jaučiuosi esąs atsakingas už demokratinę ir klestinčią ateitį. Bandau priminti elementarius, šimtmečius ar net tūkstantmetį egzistuojančius europietiškos civilizacijos principus, vertybes, kurių neveikia laikas, principus, kurie yra universalūs ir kurių vertėtų laikytis šiuolaikinėje Sąjungoje. Tikiu, kad kiekvienos valstybės narės piliečiai trokšta laisvės, demokratijos ir ekonominės gerovės.

Dabar svarbiausia, jog laisva diskusija nebūtų nutildyta kaip išpuolis prieš Europos integracijos idėją. Visada tikėjome, kad leidžiama diskutuoti svarbiais klausimais, kad būsime išgirsti ir kad kiekvienas turi teisę pateikti koncepciją, kuri skiriasi „nuo vienintelės teisingos“. Nesvarbu, sutinkame su tuo ar ne, - tokia yra demokratijos esmė. Mes, patys to nenorėdami, patyrėme, kaip ji buvo neigta keturis dešimtmečius, įsisąmoninome, kad laisvas keitimasis nuomonėmis ir idėjomis yra pagrindinė sveikos demokratijos sąlyga, todėl tikimės, jog ji bus gerbiama ir ateityje. Tai galimybė ir vienintelis būdas padaryti ES dar laisvesnę, demokratiškesnę ir labiau klestinčią.“